

суспільство», «людина – природа». У літературній акцентуації цих лейтмотивів художнього світу митця їм відповідними виявилися засади поетики й образність реалістично-«народницького», натуралістичного й неоромантичного письма.

Література:

1. Макогон Д. Я. Вибрані оповідання / Підготовка текстів та вступна стаття О. С. Романця. Львів, 1959. 121 с.
2. Макогон Д. Мужичькі ідилії. Поезії. Чернівці : «Руська Рада», 1907. 61 с.
3. Франко І. «З вершин і низин» / Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 1.
4. Історія української літератури ХІХ ст. (70–90-ті роки) : у 2 кн. : підручник / О. Д. Гнідан, Л. С. Дем'янівська, С. С. Кіраль та ін. / за ред. О. Д. Гнідан. Київ : Вища школа, 2003. Кн. 2. 439 с.
5. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ : Наук. думка, 1980. Т. 26.

*Людмила Остапова,
викладачка кафедри перекладу та філології
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОБРАЗ «ЧУЖИНИ» У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В українській літературі є унікальна постать, яка набагато більша за постать письменника, поета, більша навіть за генія, більша за символ, своєрідний культ, який став нашим минулим, є нашим теперішнім і буде нашим майбутнім. Це постать Тараса Григоровича Шевченка. Про значення Шевченка для українського народу дуже влучно висловились І. Дзюба та М. Жулинський у передньому слові до шеститомного видання творів письменника: «...Шевченко як явище велике й вічне –

невичерпний і нескінченний. Волею історії він ототожнений з Україною і разом з її буттям продовжується нею, вбираючи в себе нові дні і новий досвід народу, відзиваючись на нові болі й думи, стаючи до нових скрижалів долі. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічнім шляху до Шевченка...» [5, с. 9].

Тарас Шевченко належить до людей, які стали вісню в системі часовиміру, по якій українське суспільство рухається вперед. Українці від часу першого видання «Кобзаря» читають твори Шевченка, але не тільки тексти. Оцінюючи цю могутню постать, можна говорити і про те, що ми читаємо самого Шевченка і, мабуть, не стільки від 1840-ого року, а, напевно, ще від 1814, і, може, навіть і цей рік є пізнішим від початку відліку. Бо твори поета й сам митець не постали раптово, з нічого. «Гайдамаки» і «Перебендя» – це вся минула історія, це козацтво, яким поет захоплювався. «Єретик» і «Кавказ» ідуть поряд із членством Шевченка в Кирило-Мефодіївському братстві. Ми не можемо говорити про Шевченка як текст тільки в тих вимірах, у яких він перебував фізично, але й у тих, якими він жив і які спричинили багатозначність тлумачень його творчості; у тих вимірах, завдяки яким Шевченко весь час є відкритий для дослідників і читачів [4, с. 14].

Т. Шевченко був «сином мужика», як висловився І. Франко, й народився в бідній селянській хаті. У нашу динамічну епоху ми навіть уявити не можемо, які відстані віддаляли, у прямому й переносному значеннях, хату Шевченка поблизу Дніпра від тодішніх культурних центрів. Але ми не завжди звітуємо собі, що й хата бідного селянина була своєрідним культурним центром. Бо в ній жила людина, яка створила дивовижну поезію, глибоку філософію, мужик, який умів у своєму талановитому усному слові сміятись і плакати водночас, але сміятися і плакати з такою силою, що той плач і той сміх, здається, чули небеса. Усе це увібрав у себе геній Шевченка.

Поезія Кобзаря актуальна в будь-який час, проте зараз, коли росія напала на Україну та розпочала повномасштабну жакливу

війну, Шевченка цитують буквально всі. Кажуть, поет був пророком, оскільки в його віршах «лунає» ненависть до всього російського, зневага москалів і безмежна любов до України: *«Кохайтеся, чорнобриві, / та не з москалями, / Бо москалі – чужі люде, / Роблять лихо з вами...»* [6, с. 34]. Цей поетичний «наказ» Шевченка має жити вічно у свідомості й серці кожного українця, від малого до великого, покоління сучасного й усіх прийдешніх!

Узагалі у творчості Шевченка переважають такіконцептуальні пари, якими найчастіше оперує поет: «рідна сторона» й «імперська чужина», «свій (український)» і «чужий (московський)», «місто» і «село», «розум» і «серце», «минуле» і «майбутнє», «добро» і «зло» тощо. Але головною ідеєю творчості Т. Шевченка була Україна як обрана Богом земля, що є реальним простором-всесвітом, оскільки втілюється в реальність через топоси Дніпра, степу, дому, хутора, села тощо, що насичують її сферу відповідною семантикою. Україна в Шевченка асоціюється з раєм, із цілим світом: *«Світе тихий, краю милий, / Моя Україна!»* [6, с. 183].

Закономірно у творах виникає термінологічна асоціація «антисвіт», тобто чужина. Чужина представлена в поета як рай навпаки, як «антитеза Україні» [1, с. 9]. У цьому плані цікавими видаються міркування Ю. Барабаша про характерні риси образу петербурга в поетичній спадщині Т. Шевченка: «Він (петербург) залишався не просто чужим, але глибоко ворожим. Місто-страшний сон, місто-упир, побудоване на крові і трупах, трясовина, засипана кістками тисяч і тисяч козаків; символ царювання ненависного «петрухи», «першого» з тих, хто розпинав «нашу Україну», і тієї, «второї», яка остаточно доконала «вдову сиротину»; барліг вінценосного «медведя»; збіговисько розшитих золотом лакиз, метких «землячків» у мундирах з казенними «циновими гудзиками», що «по-московській так і ріжуть»... Такий погляд на петербург Т. Шевченка, зокрема, в поемі «Сон», яка складає разом з епістолярієм, шевченківський «петербурзький текст» до заслання. Ідіолект цього «тексту» Шевченка – гримуча суміш із проклять, нещадної сатири, зневажливого насміху» [1, с. 45].

Шевченко в зображеннях петербурга послідовно й свідомо не іменує його, передаючи через такий прийом власні відчуття від сприйняття міста і просторове розміщення цього топосу в системі твору. Такий опис має на меті створити враження ірреальності, несправжності петербурга, його існування в іншій, аніж простори України, Дніпра онтологічній сфері, що істотно відрізняється своїми законами від умовно реального простору. Очевидно, такою була закономірність творення ірреального місця Шевченкового космосу, який, мабуть, задля рівноваги й цілості допускав у своїх межах «мінус-простір», обернено протилежний до простору сакралізованого, упорядкованого. У поемі «Сон» («У всякого своя доля...») натрапляємо на таке бачення топосу чужини, чужого міста: *«У долині, мов у ямі, / На багнищі город мріє; / Над ним хмарою чорніє / Туман тяжкий... Долітаю – / То город безкрайї, / Чи то турецький, / Чи то німецький, / А може, те, що й московський. / Церкви, та палати, / Та пани пузати, / І ні однісінької хати»* [6, с. 266–276]. Розташування петербурга, за Шевченком, «у долині, мов у ямі» означає ближче до потойбіччя, не кажучи вже про «багнище», майже болото, знане всілякою чортівнею та, крім того, загачене козацькими трупами, іншими словами, наповнене тінями мертвих, довершує загальну картину ірреального простору.

У творах Т. Шевченка концепт міста (петербурга) значно віддалений від сакрального центру України – хутора й села. Свідомість персонажів засвідчує розташування петербурга на межі освоєного світу – серед боліт і одвічного холоду. У такий спосіб створюється опозиція України – петербурга (села – міста) як уособлення «свого» – «чужого». Відтак цілеспрямовано підкреслюється примарність існування міста, на відміну від Батьківщини, від рідного села, які є історично тяглими, а тому й сакралізованими: *«Село! І серце одпочине: / Село у нашій Україні – / Неначе писанка, село... / А кругом широколистії тополі, / А там і ліс, і ліс, і поле, / І сині гори за Дніпром. / Сам Бог витає над селом...»* [6, с. 323].

У Шевченка топоси хутора й села, що входять до макротопосу

